

חדשות עולם הספר

במה ליוצרים ועורכים תורניים

גיליון 63

ג. האם ספרי הקודש עשויים לעבור בעתיד
לכריכות רכות?

העורך

אברהם דיקמן

מדברי רבותינו

הכריכה היא גוף הספר

פסק השו"ע (או"ח סי' קנד): תשמישי קדושה, כגון: תיק של ספרים ... וארגז שנותנין בו ס"ת או חומש ... יש בהן קדושה וצריך לגנוז. וכתב המשנ"ב (ס"ק יד) : זה הכלל, כל שנוגע ממש בקדושה בלי הפסק, אף על פי שאין כ"כ לכבוד רק קצת שמירה ... ולכבוד, אף על פי שאין נוגע כך ... הואיל ומונח על הקדושה אף על פי שיש הפסק.

ובספר זה השולחן (ח"ב סי' קנד) כתב, שספרים שלנו שהכריכה מחוברת לספר הם כגוף הספר ממש, והאיצטבא עליהם מונחת הספרים היא תשמיש קדושה וצריכה גניזה. וכן יש שכתב כן משם החזון איש (גניזת קודש עמ' ג).

אמנם, הרב חיים שאול גריינימן (חדושים ובאורים ברכות סי' ח אות טז) כתב, נראה שמכיון ואנו רגילים להניח גם חפצי חולין על המדפים, אינם נחשבים לתשמישי קדושה והוי כמו התנו עליהם. וכמדומה ששמעתי כן בשם מרן [-החזו"א] זלה"ה.

חדשות עולם הספר

ספר באר משה – שיעורי עיון והלכה על התורה ומועדי השנה שנאמרו על ידי הרב משה בערקאוויץ שליט"א.

שיעורים אלו נמסרו בשנים האחרונות בישיבה הגדולה

דבר המערכת

כרוך ותני

רבי אומר: אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו (אבות פ"ד מ"כ).

אם רבי נצרך ללמדנו דבר זה, כנראה שהטבע האנושי הוא לבחון דברים לפי צורתם החיצונית, ועלינו לדעת להתבונן בפנימיות הדברים ולא בעטיפתם החיצונית.

אבל מה לעשות שזה טבע האדם?!

כדי לגרום לאנשים להביט בספר שלנו, עלינו לעטוף אותו בעטיפה שתשדר את מה שיש בתוכו. אבל כמוכן שלא די בכך, אלא שלכריכה מושקעת יש תפקיד נכבד. לתפוס את העין, לגרום למי שכבר הסתכל לפתוח אותה, ואז לגרום לו להביט ולהתבונן ולעבור לחלק האמיתי – אל הפנימיות.

מטבע הדברים, נדון תחילה בכריכות קשות, שהן (עדיין) עוטפות את רובם של ספרי הקודש.

במדור מדברי רבותינו נלמד שהכריכה היא חלק בלתי נפרד מהספר (ואולי לפי זה היא אינה הקנקן). במדור יש לך מושג נלמד על התהליך של יצירת כריכה קשה סטנדרטית. בפינת העורך התורני, נתהה על השימוש במליצה שמרבים להשתמש בה בהקשר הזה.

נשמח לשמוע את דעתכם בנוגע לכריכות רכות, ונשתף את הדברים א"ה בגיליון הבא:

א. האם ספר בכריכה רכה יגרום לכם "לדלג" עליו?

ב. כששתי האפשרויות לפניכם, האם תעדיפו לשלם יותר על כריכה קשה?

"זכרון שמעיהו" שבטורונטו, והם נאמרו על סדר פרשיות השבוע ומועדי השנה, ונסבו על עיונים והלכות הנוגעים לפרשה ולזמן.

השיעורים נלקטו ונערכו ביד תלמידיו ושומעי לקחו, והם מאירים את הסוגיות ההלכתיות שבפרשה בעומק, בהירות ועיון ישיבתי.

ספר להיות אדם טוב מאת הרב הרצל אורשלם שליט"א הוא ספר הדרכה מעשית כיצד לילך בדרך טובים ואורחות ישרים עם בני ביתו, חבריו, ידידיו ושאר הסובבים אותו.

המחבר ליקט מדברי רבותינו ראשונים גם אחרונים, והוסיף נופך משלו תוך התאמת הדברים בטוב טעם ודעת לדורנו אנו.

שאלת חכם

מתי חדלו להשתמש במגילות ועברו להשתמש בכריכות?

בעבר צורת הספר הנפוצה הייתה המגילה (או ה"תכריך"), כפי שכתב רש"י (מגילה יט. ד"ה הכתובה): ספרים שהיו בימי החכמים כולן בגליון, כספר-תורה שלנו. בהמשך עברו להשתמש בספר כרוך (קודקס).

באופן תמוה, למרות שהמעבר מהמגילות החל כבר במאה השניה לספירה למניינם, לא נמצאו כתבי-יד יהודיים כאלה, רק החל מהמאה השמינית לספירה למניינם.

יש המשערים כי הדבר נבע הן מחמת הרגילות בספרי-תורה ונביאים, והן כסימן של הבדלות תרבותית. בנוסף, המעבר המאוחר התרחש במקביל למעבר ממסירה בע"פ, למסירה בכתב של הספרות היהודית.

(להרחבה ראו: קודיקלוגיה עברית טיפולוגיה של מלאכת הספר העברי ועיצובו בימי הביניים – מלאכי בית אריה)

פינת העורך התורני

תורה מפוארה

אתם מסיימים לכתוב ו/או לערוך ספר. עכשיו הגיע הזמן לעמד אותה בצורה נאה, לעצב לו כריכה מושכת עין –

תורה מפוארה בכלי מפואר!

אך אמנם כך הוא, תורה מפוארה בכלי מפואר?

הבה נבחן את המקור לפתגם זה:

שאלה בת הקיסר את רבי יהושע בן לוי (נדריס נ:): אודות מראהו, וכך אמרה לו: "תורה מפוארה בכלי מכווער?"

ענה רבי יהושע: למדי מבית אבוך, במה מניחין יין? המשך המעשה ביין שהתקלקל בכדי הזהב ידוע לכל, ורבי יהושע בן לוי, חותם את המסקנה העולה ממנו: "אף אורייתא כן!"

כלומר, תורה מפוארה צומחת דווקא בכלי מכווער!

נציין דוגמא נוספת על שיבוש בשימוש במליצה מפרשת לך-לך.

אמר אברהם ללוט: "אם השמאל ואימנה ואם הימין ואשמאלה", אנחנו רגילים להשתמש בביטוי זה לומר: אם אתה בוחר צד אחד, אני אבחר בצד הנגדי.

אולם רש"י מבאר, שהכוונה היא שלהיכן שלוט יפנה אברהם יעמוד לצידו, אם יבחר לפנות לימין יעמוד לשמאלו, ואם יבחר לפנות לשמאל יעמוד אברהם בימינו.

למעשה: למרות שצריך להבין נכונה את הביטוי לפני השימוש בו, מאידך צריך לדעת מהו השימוש המקובל או צורת השימוש הנפוצה של אותו ביטוי.

יש לך מושג?

גלופה

הכריכה העוטפת את ספרי הקודש מיוצרת בכמה שלבים. ראשית יש לעצב את הכריכה, לאחר מכן להכין גלופות – שבאמצעותן יוטבעו העיטורים והאותיות בכריכה, על ידי מכשש מיוחד המשלב לחץ וחום.

לכריכה סטנדרטית משתמשים בשלשה גלופות:

א. גלופה להטבעת הצבע השחור – להדגשת החריצים והבליטות.

ב. גלופה להטבעת צבע זהב או כסף – ליצירת העיטורים והכיתובים.

ג. "בלינד" או "הטבעה עיוורת" – יוצרת בליטות ושקעים על פני הכריכה ללא שימוש בצבע.

הכנת הכריכה:

א. חיתוך קרטון בהתאם למידות הספר ועובי השדרה.

ב. עיטוף החלקים בציפוי שנבחר, בדרך כלל מרקם וגוון דמוי עור.

יצאתי לבית הכנסת כמנהגי, לומר שיר השירים ותיקוני שבת, וליבי כבד בתוכי.

בינתיים, כיבדה אשתי את הבית לכבוד שבת, ולפתע מצאה בגד שאבד מאתנו לפני כמה שנים, ובו היו תפורים כפתורי כסף ופרחי זהב. מיהרה ומכרה אותם לצורף, ובכסף שקיבלה קנתה יין, חלות, דגים, בשר, נרות וכל צורכי השבת.

כששבתי מן התפילה, ראיתי מרחוק אור נרות בביתנו. רעד עבר בי. אמרתי בלבי: אויה, לא עמדה בניסיון, נטלה נדבה ממישהו.

נכנסתי בדומיה.

השולחן ערוך, הריח טוב, הנרות דולקים, ולא חפצתי לקלקל את השמחה. זימרתי שלום עליכם, קידשתי על היין וישבנו לאכול.

לאחר מכן פניתי אליה ברוך ואמרתי: 'הלא הבטחת לי שלא תיטלי מאיש?'

חייכה הזקנה ואמרה: 'אישי, זוכר אתה את המעיל הישן? מצאתיו היום, וממנו שלח ה' את פרנסתנו'.

כששמעתי - נפתח לבי כשערי גן עדן. לא יכולתי לעצור את השמחה, ורקדתי אני וגם אשתי לפני השולחן שענה שלמה, הודאה לה' על חסדו. וכן עשינו לאחר המרק, ואחר אכילת הלפת רקדנו בשלישית מתוך הודאה פשוטה שהקב"ה לא עזבנו.

ועתה רבינו, אם חטאתי אשר רקדתי בשבת קודש, אבקש מכם דרך תשובה, והשי"ת יודע כי כוונתי היתה להודות לו על אשר גמל עלינו.

אמר הבעש"ט לתלמידיו:

"דעו נא, כשאותו יהודי ואשתו רקדו - כל פמליא של מעלה שחקו ורקדו עמם. זה היה שחוקי בליל שבת".

אז פנה הבעש"ט לאשתו של ר' שבתי ושאל:

"מה תבקשי מה', עושר וכבוד לשנותייך האחרונות, או בן שיישא את זכרך הלאה לדורות הבאים?"

ענתה האשה:

"מה לי בעושר? תן לי בן הגון, שיאיר את העולם".

אמר לה הבעש"ט:

"לשנה הבאה כעת חיה תלדי בן, וקראת שמו ישראל. הוא יאיר לך ולכל ישראל".

כריכת הספר עוברת במכבש כמספר הגלופות, כאשר אחת מיועדת ליצירת התבליטים והשקעים, והאחרות להטבעת גוונים שונים על פני הכריכה.

יש כריכות פשוטות המשתמשות בגלופה אחת רק עבור הכיתובים השונים, ויש כריכות שמורכבות אפילו מחמישה שכבות שונות של צבעים, והמהדרים מוסיפים הטבעה נוספת של לכה מבריקה באזורים מסוימים.

לאורם נסע ונלך

מלאכים רוקדים

ליל שבת אחד, היסב הבעש"ט עם החבורה הקדושה סביב שולחנו, פניו מאירות באור השבת. לפתע פרץ בשחוק גדול, עד שתלמידיו נבהלו: שחוק כזה לא ראו מימיהם.

לאחר שנתייבו לסעוד שחק הבעש"ט פעם שניה, ושוב לאחר זמן שחק בשלישית. והם - יושבים נדהמים. שום דבר הנראה לעין לא אירע, ובכל זאת, פני רבם זהרו בשמחה גדולה.

כדרכם, המתינו עד מוצאי שבת, ואז ניגש רבי זאב קוצעס, מקורבו הנאמן, ושאל: "רבנו, מהו השחוק הגדול ששחקת בליל שבת?"

הבעש"ט לא השיב. רק ציוה: "רתמו את הסוסים".

נסעו כל הלילה, ועם שחר הגיעו לקוֹז'ניץ.

ביקש הבעש"ט להזמין אליו יהודי אחד - ר' שבתי כורך הספרים. גבירי העיר תמהו: "מה לך רבנו עם אותו זקן פשוט? אין בו תורה ולא השכלה".

אך הבעש"ט עמד על דעתו, ושלחו לקרוא לו ולאשתו.

כשנכנסו, פנה אליו הבעש"ט ברוך:

"אמור נא, ר' שבתי, מה אירע עמך בליל שבת האחרון?"

ענה ר' שבתי:

כל ימיי התפרנסתי בכבוד ממלאכת כריכת הספרים, וכל זמן שהיה לי כח הייתי מתפרנס ממלאכתי בריוח, עד שהיה לי קצת עושר. עתה בזקנותי סבב עלי הגלגל, ואין בי עוד כח להתפרנס ממלאכתי, ועל כן אני חיי צער.

בערב שבת האחרון - לא נותרה בידי פרוטה אחת. נשבעתי שלא אלך לבקש נדבה, וגם מאשתי לקחתי תקיעת כף שלא תיטול מאיש. טוב לי להתענות, ובלבד

וכך היה.

מנין ששה צדיקים.

בשנה שלאחר מכן נולד הבן – אשר נודע לימים כהמגיד מקוֹז'ניץ, מחבר ספר "עבודת ישראל", מן הגדולים שבצדיקי הדורות.

(עדת צדיקים, לבוב תרכ"ה)

ויש שרצו לפתור בדרך אחרת:

וכף אחת מלאה תקריב – הוסף מנין 20, עליהם למנה – על כל מנה דהיינו מאה, נמצא שב540 יש חמש מנים, על כן יש להוסיף חמש פעמים 20 והגענו למנין תר"מ.

הרב י.ק. הוסיף: ועל זה ניתן להמליץ "צדיק כתמר יפרח", שהפריח את הצדיקים להגיע מהם למנין תמר.

תגובות

פתרון החידה ("יש לך מושג" – גליון 62)

פתרונות רבים שוגרו למערכת, וכמה הצעות בכוונת הרב המחבר (שאגב, נציין כי נשמט שמו: הרב יוחנן ב"ר שלמה קירשבוים):

פרט השנה טמון בתוך חלק מהמשפט, כמו שנהגו המחברים לרמוז בחלק מפסוק, רק בשונה משאר מחברים הוא לא הדגיש או סימן את המילים.

כל המרבה 'לספר ליצימ"צ' הרי זה משובח – לדעת השנה לפ"ק.

'לספר ליצימ"צ' – בגימ' שווה 640, כמנין תר"ם.

אפשר להוסיף בכוונת הרב המחבר, 'להרבות' – כלומר, להוסיף את המילה 'לספר' למילה 'ליצימ"צ'.

ולמשפט השני:

קח לך ששה צדיקים – 6 פעמים האות 'צ', במספרם כמשפט – הגימטריה עולה 540.

וכף אחת מלאה – גימטריה של כף במילוי שלה, כלומר האות כ"ף והאות פ"א עולים 100, תקריב עליהם למנה – הוסף אותם למנין ששה צדיקים ועלו בידך תר"מ.

יש שרצו לומר: כי מנה הוא 100, וכוונתו להוסיף 100 על

עלה זית טרף ("פינת העורך התורני" – גליון 62)

הרב י. ק. מעיר: מן הראוי לציין שאכן זהו הפירוש ברש"י, אבל בתרגום אונקלוס ובתרגום יונתן שניהם תרגמו באופן שמבואר שאין הכוונה לפעולת היונה, כך שאין זו כזו קונספציה.

ובדרך אגב, מה שכתב רש"י אומר אני שזכר היה לכן קוראו פעמים לשון זכר ופעמים לשון נקבה, כבר נמצא כן בזוהר פרשת שלח (קסה, א) "והאי דכתיב טרף ולא טרפה כדכורא דא דעביד חילא ונצח, במתיבתא דרקייעא יונה דכר הוא מגו דאקרי יונה כתיב כנוקבא וכתיב כדכורא", (הביאו בפ"י הכתב והקבלה כאן, ובספרים נוספים). ומכאן סמך למה שאומרים העולם שפי' רש"י עה"ת נכתב ברוה"ק (שהרי כ"כ רש"י בשם עצמו, וכיוון בדיוק למה שנכתב בזוה"ק).

שאלת חכם (גליון 62)

הרב ג.א.ש. שואל: האם חיוב פדיון שבויים הוא גם על נפטרים? בוודאי שזהו דבר גדול לקבור בקבר ישראל, השאלה היא על פדיון שבויים.

תשובת המערכת:

עי' שו"ת חוות יאיר סי' קלט, ובספר בית השואבה עמ' צט.

מפתחות
ערכים | אישים
מקורות

עיצוב
שערות | כריכות
הנצחות | איורים

עימוד
קלאסי | רב סקסט
מודורה אלבומית

ניקוד
עברית | ארמית | אידיש
הנחות ניקוד

הקלדה
הקלדה והנהגה
בשיל שפות

עריכה
לשונית | תורגומית
ספרותיות | הנהגה

הדפסות
אופסט | דיגיטל
ספרים | קונטרסים

ביוגרפיה
תולדות חיים
מוחקר ומוציאה

תרגום
מכל שפה
לכל שפה

תמלול
עברית | אידיש
אנגלית

סריקות
פיצוץ ספרים
והוספות לטקסט

י"ל ע"י

נקודה | הוצאה לאור

A80699+90@gmail.com - 0723167198

מבין לקוחותינו